

У ГЛИБ ВІКІВ

УДК 94(477) + 929.5

Станіслав Келембет

ОЛЕГ-ПАВЛО ІГОРЕВИЧ, КНЯЗЬ КУРСЬКИЙ ТА ВЕЛИКИЙ КНЯЗЬ ЧЕРНІГІВСЬКИЙ

У статті здійснено спробу ідентифікації великого князя Олега Чернігівського, ченця Павла, який поминається у Введенсько-Печерському пом'янику. Автор вважає, що мова йде про князя Олега Курського, суперника Михайла Всеволодовича, який у 1225 – 1226 рр. міг короткочасно посідати чернігівський стіл. Деякі дані пом'яника свідчать на користь тотожності цього князя з Олегом-Павлом Ігоревичем, троюрідним дядьком Михайла з молодшої лінії Ольговичів.

Ключові слова: Введенсько-Печерський пом'яник (ВПП), Любецький синодик (ЛС), Чернігів, династія Ольговичів, літописи, історіографія.

У 2007 р. було опубліковано пом'яник Введенської церкви у Близьких печерах Києво-Печерської лаври (далі – Введенсько-Печерський пом'яник, ВПП), започаткований у 1654 р. Ця публікація принесла для дослідників Давньої Русі справжнє відкриття: виявилось, що в складі ВПП міститься список князів Чернігівських XI – XV ст., близький до знаменитого Любецького синодика (ЛС), започаткованого в 1751 р. Крім того, що ВПП є на ціле століття старшим за ЛС, він не містить багатьох помилок переписувача ЛС (чи його протографа), а також подає значно більшу кількість князівських імен. Навряд чи може викликати сумнів, що список кн. Чернігівських був перенесений до ВПП з синодика Чернігівського Єлецького монастиря, укладеного місцевим єпископом Зосимою Прокоповичем, який одночасно був і «блюстителем» саме Близьких печер Києво-Печерського монастиря¹.

Першим серед тих князів, які пропущені в ЛС, у ВПП поминався великий князь Олег Чернігівський, у чернецтві Павло. Втім, цей князь згадувався також і у втраченому Новгород-Сіверському синодику, використаному архієпископом Філаретом (Гумілевським). Але, по-перше, у виписці Філарета Олег-чернець Павло не має титулу вел. кн. Чернігівського, а по-друге, Філарет не вказав точного місця його поминання в Сіверському синодику – а це не давало можливості більш-менш надійно ідентифікувати дану особу. Лише після публікації ВПП така можливість, як ми вважаємо, нарешті з'явилася; це питання і є темою пропонованої статті.

Спочатку є доцільним навести записи про князів кінця XII – середини XIII ст., які поминаються у ВПП перед Олегом-ченцем Павлом, а також відразу після нього². Ідентифікація цих князів зараз жодних сумнівів не викликає, оскільки ВПП спростовує кілька помилкових читань ЛС (наводимо їх у дужках), що завдавали певних «проблем» попереднім дослідникам пам'ятки, перш за все, Р. В. Зотову. Проставлена нами нумерація записів є чисто умовною, зробленою виключно задля зручності при посиланнях, і не враховує початкової частини ВПП з іменами князів XI – XII ст.

1) «Вели(к): Кня(з): Ярослава Черниговского, Въ иноце(х) Василя. и Кн(я)гину его Ирину». Безперечно, тут поминається Ярослав Всеволодович, молодший син вел. кн. Всеволода Ольговича († 1146). Він посів чернігівський стіл на початку 1180 р.,

© Келембет Станіслав Миколайович – кандидат історичних наук, доцент.

але ще у тому ж році повернув його старшому брату Святославу, вимушеному втекти з Києва³. У 1181 р., після остаточного утвердження Святослава в Києві, Ярослав знову став князем Чернігівським (згадується у 1184 р.⁴ і далі), яким залишався до своєї смерті у 1198 р.⁵.

2) «Инока Великаго Кн(я)ся Феодосія Черниго(в)ско(го) и Кн(я)г(и)ню Его Ефросинію». У цьому запису дуже важливе значення має слово «Инока» (у ЛС пропущене): воно дозволяє впевнено ототожнити ченця Феодосія зі знаменитим Ігорем Святославичем, у хрещенні Георгієм⁶ – молодшим двоюрідним братом Ярослава Всеволодовича, який став його безпосереднім наступником на чернігівському столі у 1198 р.⁷. Окрім Ігоря, з жодним іншим вел. кн. Чернігівським ченця Феодосія ототожнити просто неможливо. Помер кн. Ігор Чернігівський у 1201 р.⁸.

3) «Вели(к): Кня(з): Данила Всеволода С(вя)тославича (у ЛС явна описка – «С(вя)тослава) Черниговского, и Кн(я)г(и)ню его Настасію». Всеволод Святославич Чермний, син Святослава Всеволодовича, успадкував Чернігів після свого старшого брата Олега-Костянтина у 1201 р., хоча й поминається перед ним. Також займав і київський стіл – уперше у 1206 р., вдруге у 1207 р. і втретє з 1210 р., відступивши при цьому Чернігів Рюрику Ростиславичу⁹. У 1212 р. Всеволод Святославич був вигнаний з Києва Мономаховичами та втік до Чернігова, де тоді ж і помер¹⁰.

4) «Вели(к): Кн(з): Константина Олга (у ЛС помилково – Олго(в)ича)), Черниговского, и С(ы)новъ его, Д(а)в(и)да, и Глѣба, и Александра». Безперечно, мова йде про Олега, старшого сина Святослава Всеволодовича, який князував у Чернігові після смерті Ігоря Святославича у 1201 р.¹¹. Помер кн. Олег Святославич Чернігівський у 1204 р.¹². Старший з його синів, Давид Ольгович, онук Святослава Всеволодовича, згадується також у Київському літописі протягом 1190 – 1196 рр.¹³.

5) «Вели(к): Кн(з): Пахомія. Глѣба Черниговского, и Кн(я)г(и)ню его Настасію». Гліб Святославич, єдиний серед вел. князів Чернігівських з таким іменем, у 1212 р. захищав Чернігів від Мономаховичів. Під час цієї облоги помер його старший брат, Всеволод Чермний, який утік до Чернігова з Києва¹⁴. Вірогідно, Гліб зайняв чернігівський стіл ще після смерті Рюрика Ростиславича, який отримав Чернігів у 1210 р., але мав померти не пізніше 1212 р. (коаліцію Мономаховичів, що виступили проти Всеволода Чермного на Київ, очолювали його племінник Мстислав Романович та син Володимир Рюрикович). З 1212 р. Гліб Святославич точно був князем Чернігівським, згадується як такий у 1215 р., але зимою 1220/21 р. в Чернігові сидів уже його молодший брат, Мстислав Святославич (№ 8)¹⁵.

6) «Вели(к): Кн(з): Михаила, Че(р)ниговского Всеволодича, С(вя)тославля внука, и Боярина Его Феодора, Непоклонившемуся С(о)лнцу і неходившимъ около куста, і того ради убіенны о(т) татар за правовѣрную вѣру. Князя Михайловы. Кн(я)гиню Евдокію». Знаменитий Михайло Всеволодович володів Черніговом у 1223 – 1235 та 1241 – 1246 рр., протягом 1235 – 1237 рр. він сидів у Галичі, а 1237 – 1239 та 1241 – 1243 рр. посідав великокняжий стіл у Києві. Михайло, безперечно, був сином Всеволода Святославича Чермного (№ 3), а не Всеволода Святославича Трубчевського († 1196), як це намагався довести О. В. Журавель¹⁶.

7) «Кн(з): Бориса Владимера С(вя)тославича. Кн(я)гиню Елену». Це син Святослава Всеволодовича, який досить часто згадується у подіях останньої чверті XII ст. У найдавніших літописах повідомляється про смерть восени 1200 р. кн. Володимира Чернігівського¹⁷ (деякі пізніші зведення помилково зуть його Всеволодовичем¹⁸). Але ми точно знаємо, що тоді в Чернігові сидів Ігор Святославич (№ 2). Володимир був рідним братом аж чотирьох вел. князів Чернігівських, але через відносно ранню смерть своєї «черги» на чернігівський стіл так і не дочекався. Саме тому у ВІПІ Володимир Святославич титулується просто князем, хоча й поминається «в оточенні» вел. князів Чернігівських.

8) «Вели(к): Кн(з): Пантелеимона, Мстислава (у ЛС помилково – «Мстиславича) Че(р)ниговского, и Кн(я)гиню его Марфу». Мстислав II Святославич, наймолодший син Святослава Всеволодовича, насправді князував у Чернігові перед своїм племінником, Михайлом Всеволодовичем (№ 6), після брата Гліба (№ 5). Вперше як кн. Черні-

гівський згадується зимою 1220/21 р., а загинув у битві на р. Калці 31 травня 1223 р.¹⁹

9) «Кн(з): Бориса С(вя)тослава и Олговича. и Кн(я)гину его Настасію». Святослав-Борис Ольгович, син Олега Святославича, кн. Новгород-Сіверського, народився у 1165/66 р.²⁰ Після смерті батька у 1180 р. отримав від дядька, Ігоря Святославича (№ 2), уділ Рильський. З Рильська у 1185 р. ходив у знаменитий похід на половців²¹, після чого більше не згадується.

10) «Кн(з): Гавріла, Яропо(л)ка Ярославича. и Кн(я)ги(н): его Василису». Ярополк, молодший син Ярослава Всеволодовича (№ 1), у 1197 р. був висланий батьком на княжіння до Новгорода Великого²². У 1212 р., перед втечею Всеволода Чермного з Києва, разом зі старшим братом Ростиславом (№ 14) захищав Вишгород (вірогідно, вони володіли цим містом у Київщині) та потрапив у полон до смоленських Ростиславичів²³. У Чернігівській землі, можливо, був співправителем чи наступником брата Ростислава у Сновську.

11) «Вели(к): Кн(з): (у ЛС – просто «Кн(з)») Антонія Володимира. Игоревича, и Петронеллу». Мова тут іде про Володимира Игоревича, старшого сина Ігоря-Георгія Святославича (№ 2). Але літопис повідомляє, що Володимир Игоревич, який народився 8 жовтня 1170 р., в хрещенні був названий Петром²⁴ (а не Антонієм). Ще архієпископ Філарет (Гумілевський) здогадувався, що ім'я Антонія було чернечим, а не християнським ім'ям Володимира Игоревича²⁵. Цієї ж версії дотримується і Л. Войтович²⁶. Натомість Р. В. Зоков вважав, що Володимир-Петро, який народився у 1170 р., незабаром помер, а наступні літописні свідчення про Володимира Игоревича відносяться до його молодшого брата, Володимира-Антонія²⁷. Однак така версія є малоперекожливою тому, що Володимир Игоревич уже в 1188 р. був батьком²⁸, тобто навряд чи міг народитися після 1170 р., пізніше за Володимира-Петра. Навряд чи Володимир-Антоній міг бути і старшим братом Володимира-Петра, оскільки останній народився, коли його батьку, Ігорю, було всього 19 років²⁹. Ще один теоретичний варіант, за якого і Володимир-Петро, і Володимир-Антоній Игоревичі жили одночасно, також є дуже маловірогідним: протягом X – XIII ст. у династії Рюриковичів не зафіксовано жодного випадку, щоб одночасно діяли два рідних брати з однаковими іменами. Таким чином, найвірогіднішим залишається припущення Філарета, за яким Володимир-Петро помер у чернецтві, прийнявши ім'я Антонія (цілком можливо, у ВПП та ЛС було пропущено слово «Инока», що читалося в їхньому протографі).

Уділом Володимира Игоревича в Чернігівській землі був Путивль, де він сидів уже в 1185 р., коли вирушив звідти у знаменитий похід на половців³⁰. У 1206 р. Володимир посів князівський стіл у Галичі³¹ (певні права на який мав, будучи сином дочки Ярослава Осмомисла), але в 1208 р. був вигнаний звідти братом Романом та уграми, після чого втік до свого Путивля³². У 1211 р. вдруге закликаний на галицький стіл, але у вересні того ж року знову втік із Галича, рятуючись від наступу угорських військ (тим часом як його молодші брати, потрапивши у полон, були повішені галицькими боярами)³³. Після цього Володимир Игоревич більше не згадується. Можливість його князювання у Чернігові є мінімальною, практично нереальною.

Чому ж тоді у ВПП Володимир Игоревич названий великим князем, хоча й без характерного уточнення «Черниговского»? На це запитання може бути дві відповіді. 1) У ВВП слово «Вели(к)» додане помилково, а правильне читання збереглося у ЛС (просто «Кн(з)»). 2) Великим князем Володимир Игоревич названий тому, що деякий час він посідав княжий стіл у Галичі, який тоді вже нічим не поступався чернігівському (добре відомо, що великим князем на початку XIII ст. титулувався Роман Галицький³⁴). Особисто ми надаємо перевагу другому варіанту, зважаючи на однозначний пріоритет тексту ВПП перед ЛС.

12) «Вели(к): Кня(з): Олга Черниговского, Въ иноце(х) Павла: Кн(я)г(и)ню его Ефросинію» (у ЛС запис пропущено). Ідентифікація цього князя є темою даної роботи.

13) «Кн(я)ся: Димитрія: Кня(з): Андрія: Кня(з): Иоанна: Кня(з): Гаврила Мстиславичевъ, и Кн(я)ги(н) их Елены и Раиды» (у ЛС запис пропущено). Напевно, це були сини Мстислава Святославича (№ 8), які за літописами даними взагалі не відомі.

14) «Кн(з): Иоана Ярославича: и Кн(я)г(и)ню его Настасію» (у ЛС запис пропу-

щено). Ростислав-Іван, син Ярослава Всеволодовича (№ 1), народився в день пам'яті свого святого покровителя у 1171 р.³⁵. У січні 1203 р. згадується як удільний володар Снов-ська³⁶. У 1212 р., разом із молодшим братом Ярополком, захищав київський Вишгород від смоленських Ростиславичів і потрапив до них у полон (див. № 10).

15) «Вели(к): Кн(з): С(вя)тослава Всеволодича. Черниго(в)ского Въ иноце(х) Онуфрія: И кн(я)г(и)ню его Марію: и С(ы)на его Бориса». Цей князь з інших джерел невідомий; вел. кн. Святослав Всеволодович († 1194) поминається у ВПП значно раніше, причому з іншим чернечим іменем та іншим іменем дружини³⁷. Ми вважаємо, що Святослав IV Всеволодович, у чернецтві Онуфрій, займав чернігівський стіл після загибелі Михайла Всеволодовича у 1246 р. (але це вже тема окремої роботи).

16) «Вели(к): Кн(з): Феодора Мстислава Глѣбовича Черниговского». Мстислав III Глѣбович, син Глѣба Святославича (№ 5), сидів у Чернігові під час галицького та київського князювань Михайла Всеволодовича, у 1235 – 1239 рр. (йому ми також плануємо присвятити окрему роботу).

* * *

Отже, з перерахованих записів ВПП залишається не ідентифікованою лише одна особа – вел. кн. Олег Чернігівський, у чернецтві Павло (№ 12). Аналогічний запис: «к. Олега, во иноцѣхъ Павла, и княгиню его Евфросинію», – читався також у Новгород-Сіверському синодику, відому архієпископу Філарету (Гумілевському). Філарет навів його в примітці до поминання у ЛС «князя Феодосія черн. и княгиню его Евфросинію» (№ 2), роблячи висновок: «Отже, це сіверський князь Олег Святославич 1164 – 1176 р. Ім'я Феодосія звичайно ім'я хрещення»³⁸.

Однак ігнорувати титул вел. князя Чернігівського, яким у ВПП названо і Олега-ченця Павла, і ченця Феодосія, ми не можемо. Р. В. Зотов з цього приводу пише: «Повідомлення Сіверського синодика, що частково доповнює і роз'ясняє цю статтю рукописного Любецького синодика (з ім'ям вел. кн. Феодосія Чернігівського. – **С. К.**), за нашою думкою, скоріше може відноситися до князя Олега Святославича, сина Святослава Всеволодовича, який був вел. кн. чернігівським з 1202 по 1204 р., по рік своєї смерті. А може бути й те, що Сіверський синодик говорить, у наведеній Філаретом статті, про сіверського князя Олега Святославича, сина Святослава Ольговича, а Любецький синодик у статті, що розбирається, говорить зовсім про іншого, саме про чернігівського князя. У цих двох різних князів могли бути однойменні дружини і ця обставина не може точно вирішити тотожність Олега Святославича сіверського з князем Феодосієм чернігівським. Для визначення ж дійсної особистості князя Олега, який згадується у Сіверському синодику, потрібно знати між якими князями, чи з якими князями поруч, він вміщений у цьому Синодику, чого до надрукування Сіверського синодика зробити не можна»³⁹.

Після публікації ВПП з'ясувалося, що вел. кн. Олег Чернігівський-чернець Павло не може мати жодного відношення до «Инока Великаго Кн(я)ся Феодосія Черниго(в)ско(го)». Щоправда, недавно А. В. Шеков не виключив можливості (хоча й не наполягав на ній), слідом за Філаретом, ототожнення вел. кн. Феодосія з кн. Олегом, у чернецтві Павлом – Олегом Святославичем Новгород-Сіверським († 1180). Цей Олег, за думкою дослідника, з 1176 по 1180 рр. міг князувати у Чернігові⁴⁰. Однак Шеков не пояснює, чому одна й та сама особа поминається у різних місцях ВПП, а головне – яким чином Олег міг носити відразу два чернечих імені, Феодосія та Павла (навіпаки, проти всякої логіки вважаючи це аргументом на користь гіпотези Філарета!). Насправді ченця Феодосія, нагадуємо, однозначно слід ототожнити з Ігорем-Георгієм Святославичем, вел. кн. Чернігівським (1198 – 1201), оскільки він поминається після вел. кн. Ярослава Чернігівського (1180 – 1198) та перед вел. князями Данилом-Всеволодом Святославичем (1204 – 1210) і його старшим братом, Костянтином-Олегом (1201 – 1204).

Ким же, врешті-решт, був вел. кн. Олег Чернігівський-чернець Павло? З Олегом Святославичем, кн. Новгород-Сіверським († 1180), ототожнити його ми не можемо. По-перше, літописи жодного разу не називають цього Олега князем Чернігівським. На-

віть якщо і погодитися з версією А. В. Шекова, що на момент смерті Олег таки посідав чернігівський стіл (теоретично це дійсно можливо), постає наступне, головне питання. Чому б цей Олег поминався у ВПП аж *після семи* великих князів Чернігівських, які були такими після його смерті, протягом 1180 – 1246 рр., і переважно належали вже до наступних поколінь Ольговичів? А також після кількох удільних князів наступного покоління, в т. ч. його власного сина – кн. Бориса-Святослава Ольговича (№ 9)!

Обидва Олеги, які реально князували в Чернігові протягом XIII ст. – Олег-Костянтин Святославич (1201 – 1204) та св. Олег Романович, у ченцях Леонтій (кінець XIII ст.), – поминаються в інших місцях ВПП. Дублювання першого з них – причому тепер із його чернечим, а не християнським іменем, – є практично нереальним. То, можливо, Олег-чернець Павло був князем XIII ст., про правління якого в Чернігові інші джерела не зберегли прямих свідчень, подібно як і про найближчих наступників Михайла Всеволодовича? Такий варіант є цілком припустимим. А саме, ми вважаємо Олега сучасником Михайла, який цілком міг на короткий час захопити Чернігів іще за його життя, а, можливо, деякий час був і співправителем Михайла.

Мова йде про кн. Олега Курського, який фігурує у двох літописних звістках 1220-х рр. Уперше цей князь згадується, коли він брав участь у битві з монголами на р. Калці 31 травня 1223 р.⁴¹. А в 1226 р. Георгій Всеволодович, вел. кн. Володимиро-Суздальський, разом зі своїми племінниками «ходи в помочь Михайлу Всеволодичю на Олга Курськаго, и створи миръ межи ими, зане по смотренью Божью приключися ту быти, прислану Володімером Рюриковичем (Київським. – **С. К.**), митрополиту Кирилу»⁴². Давні літописи нічого не повідомляють про причини конфлікту Михайла Чернігівського та Олега Курського, а також по батькові останнього. Але, зважаючи на масштаби конфлікту (залучення до нього найвпливовіших руських князів і самого митрополита), можна припустити, що його причиною була боротьба за чернігівський стіл.

Уперше такого висновку дійшов ще В. М. Татищев, який, у своїй «фірмовій» манері, власні здогади та вигадки подавав у вигляді «унікальних» повідомлень – начебто запозичених із давніх літописів, нікому, окрім нього самого, більше не відомих⁴³. А саме, під 1226 р. Татищев пише: «Олеґъ Игоревичъ Курскій, возвратяся отъ Калки съ малымъ войскомъ, и видя Черниговъ безъ Князя; ибо онъ былъ старѣйшій во градѣ, взялъ оной, а Михайлу Всеволодичю давалъ удѣлъ. Михайлъ почитая себѣ за обиду отцовскаго лишиться, но не имѣя силы, оное войною достать, послалъ просить зятя Великаго Князя Юрія въ помочь (...) (подальша розповідь аналогічна літописній, але Татищев вигадує ще моралістичну промову митрополита Кирила до Юрія, у якій той указує на правоту Олега. – **С. К.**) и едва Митрополитъ упросилъ, чтобы помирились. Олеґъ уступилъ Михайлу Черниговъ, взявъ другіе города, какъ при отцѣ его было»⁴⁴. Насправді Олег не міг захопити Чернігів відразу після битви на Калці (яку Татищев помилково відносить до 1224 р.), хоча б тому, що в 1224 р. Михайло «съ черниговьци» ходив на допомогу Юрію Всеволодовичу, своєму шурину⁴⁵.

Однак «припущення-повідомлення» Татищева про тотожність Олега Курського та Олега Игоревича, який народився у 1174/75 р.⁴⁶, а отже, був на покоління старшим за Михайла Всеволодовича і мав більше за нього прав на Чернігів, дуже «зручно» пояснює запис Олега-ченця Павла у ВПП. Тим більше, що в 1225 р. Михайло був відсутній у Чернігові, виїхавши князувати до Новгороду Великого⁴⁷, а тому й обставини для захоплення Олегом Чернігова були якнайбільш сприятливими. Версія про Олега Игоревича Курського, який був старшим за Михайла Всеволодовича й тому оспоровав його права на чернігівський стіл, набула значного поширення і в історіографії. Зокрема, її дотримувалися С. М. Соловйов⁴⁸, М. П. Погодін⁴⁹, Філарет (Гумілевський)⁵⁰, М. Д. Квашнін-Самарін⁵¹, П. В. Голубовський⁵², М. С. Грушевський⁵³, В. В. Мавродін⁵⁴, О. К. Зайцев⁵⁵, М. Ф. Котляр⁵⁶.

Але існує й інша, не менш поширена версія (точніше, навіть дві версії) щодо походження Олега Курського. Вона заснована на літописному повідомленні про те, що в 1228 р. Всеволод Костянтинович, кн. Переяславський, оженився «в Руском Переяславли, поять за ся Олгову дщерь Святославича»⁵⁷. За думкою ряду дослідників, «цей Олег і Олег Курський – одна й та ж сама особа. Така версія видається достатньо

правдоподібною: досить вірогідно, що через шлюб свого племінника Всеволода володимиро-суздальський князь Юрій Всеволодович прагнув встановити дружні відносини зі своїм недавнім противником – курським князем Олегом»⁵⁸. Д. І. Багалій⁵⁹, Р. В. Зотов⁶⁰, В. Г. Ляскоронський⁶¹, О. М. Рапов⁶², С. О. Павленко (з посиланням на Зотова)⁶³ вважали, що Олег Курський був сином Святослава-Адріана Ігоревича, кн. Перемишльського, повішеного галицькими боярами у 1211 р. Тим часом курський краєзнавець І. С. Чеканов вважав, що якщо у Святослава Ігоревича й були діти, то вони, майже напевно, були повішені разом із батьком у 1211 р. Олег же Курський, за версією дослідника, був сином Святослава Ольговича Рильського, який після смерті дядька Всеволода Святославича у 1196 р., скоріш за все, посів курський стіл⁶⁴. Олег Курський названий сином Святослава Ольговича ще в довідниках Д. Донського⁶⁵ та Л. Войтовича⁶⁶. До цієї ж версії більше схиляється й О. І. Раздорський⁶⁷.

Дослідники, які заперечували тотожність Олега Курського та Олега Ігоревича, наводили на свою користь, окрім згадки про Олега Святославича у 1228 р., ще наступні аргументи. Р. В. Зотов писав: «Олег Ігоревич, який народився у 1175 р., був у 1224 р. 50-ти років, а Олег Святославич, який народився, за всією вірогідністю, близько 1197 р. мав у 1224 р. близько 20 років (? – С. К.). Тому думаємо, що Олег Святославич, як більш молодий порівняно з Олегом Ігоревичем, міг скоріше бути тим «кріпко бившимся» князем у Калкській битві, про якого говорять літописи». Але вік у 48-49 років був не таким уже й застарим, аби завадити князю завзято битися з ворогом. Завважимо також, що слова «кріпко бившимся» в Галицькому літопису відносяться не конкретно до Олега Курського, але також і до Данила Галицького, і загалом до їхніх полків⁶⁸. Далі Зотов продовжує: «Потрібно ще зазначити, що якби це був Олег Ігоревич, то він був би згаданий у літописах при переліку князів, що у 1224 р. зібралися проти татар, як старший перед Михайлом Всеволодовичем, який згадується у цьому переліку і доводився йому племінником»⁶⁹. Мова йде про князівський з'їзд у Києві, на якому було прийнято рішення про похід проти монголів. Але Олег Курський міг бути і не присутнім на цьому з'їзді, як не було на ньому, зокрема, навіть одного з «старіших» князів – Юрія Всеволодовича Володимиро-Суздальського⁷⁰.

Нарешті, у пізньому Густинському літописі (компіляції XVII ст.) повідомляється, що Олег Ігоревич помер ще у 1205 р.⁷¹ Цю звістку приймали на віру О. М. Рапов⁷² та Л. Войтович⁷³. Але навіть О. І. Раздорський, який вважав Олега Курського Святославичем, зазначав, що «в Густинському літописі зустрічаються неточності у по батькові деяких князів»⁷⁴. Тим часом, у більш давніх та достовірних зведеннях говориться про смерть у 1204 р. Олега Святославича Чернігівського⁷⁵. З огляду на «джерельну цінність» Густинського літопису, не викликає жодного сумніву, що його укладач і прийняв цього Олега Чернігівського, по батькові якого в деяких літописах не вказано⁷⁶, за Олега Ігоревича, про народження якого він знав із давнього Київського літопису.

За нашою думкою, після публікації ВПП з'явилися нові дані, що дають змогу досить упевнено ототожнити Олега Курського 1223 – 1226 рр. з Олегом Ігоревичем, який у вказаній пам'ятці записаний з чернечим іменем Павла й титулом вел. кн. Чернігівського. Аргументи на користь саме такої версії є наступними.

1) Олег-чернець Павло у ВПП записаний *відразу* після Володимира Ігоревича, старшого сина Ігоря-Георгія Святославича. Отже, цілком логічно буде припустити, що мова тут йде про двох рідних братів.

2) Олег у ВПП поминається лише з чернечим іменем Павла, без імені хрестильного. Подібні випадки для пом'яників – надзвичайна рідкість, і найвірогіднішим їх поясненням є те, що такі князі постригалися в чернецтво з тим самим іменем, яке отримали при хрещенні (змінювати його зовсім не вважалося обов'язковим правилом⁷⁷). Тим часом відомо, що Олег Ігоревич, який народився у 1174/75 р., у хрещенні був названий саме Павлом⁷⁸. Такий збіг навряд чи може бути випадковим.

3) Ім'я Георгій (Юрій), яким у хрещенні був названий Ігор Святославич, було дуже поширеним саме серед представників Курської гілки Ольговичів – настільки, що в XIII ст. його носили відразу батько й син. Зокрема, у ВПП далі зустрічаємо «Кн(з): Георгія Курска(го) и С(ы)на [єго] Кн(з): Юрія» (у ЛС: «Кн(я)зя Георгія курскаго и

с(ы)на єго Кн(я)зя Георгія»)⁷⁹. Цілком логічно припустити, що Георгій Курський був сином Олега Курського, онуком Ігоря-Георгія Святославича, на честь якого і отримав своє ім'я; цим же самим ім'ям він назвав потім і власного сина.

4) Нарешті в історіографії давно помічено, що Олег Курський міг мати права на чернігівський стіл лише у тому разі, коли він був сином Ігоря Святославича, тобто троюрідним дядьком Михайла Всеволодовича. Тим часом Олег Святославич, син чи то Святослава Ольговича, чи то Святослава Ігоревича, доводився Михайлу молодшим чотириюрідним братом і через це жодних прав на Чернігів мати не міг. Інших же князів з іменем Олега, які у XIII ст. могли б претендувати на Чернігів, ми просто не знаємо (звичайно, окрім Олега-Костянтина Святославича та Олега-ченця Леонтія Романовича, також записаних у ВПП).

Отже, співставляючи літописну звістку про масштабний конфлікт між Михайлом Чернігівським та Олегом Курським у 1226 р., з одного боку, та запис у ВПП вел. кн. Олега Чернігівського, у ченцях Павла (й місце цього запису), з іншого, ми приходимо до наступного висновку. Олег Курський був сином Ігоря Святославича, троюрідним дядьком Михайла Всеволодовича. І за правом родового старшинства, яке серед Ольговичів мало силу закону, і за правом «отчинним» – його батько сидів у Чернігові перед Всеволодом Чермним, – Олег Ігоревич мав перевагу перед Михайлом Всеволодовичем, хоча той і походив зі старшої гілки роду. Саме тому Олег і розпочав боротьбу з Михайлом, вірогідно, під час його перебування у Новгороді 1225 р. зайнявши Чернігів. Наступного року, за посередництвом найвпливовіших руських князів, Юрія Володимиро-Суздальського та Володимира Київського, а також самого митрополита Кирила, сторони таки помирилися. Про умови цього миру джерела нічого не повідомляють, але ми цілком припускаємо, що між Михайлом та Олегом було укладено компроміс – угоду про фактичне співправління («дуумвірат»). Адже широко відомий приклад такого «дуумвірату», укладеного в 1181 р. між претендентами на київський стіл, Святославом Всеволодовичем та Рюриком Ростиславичем: тоді Рюрик відступив Святославу Київ, але взяв собі «всю Рускую землю» (Київщину), з титулом великого князя і правом успадкування Києва після смерті Святослава⁸⁰.

Подібну угоду цілком могли укласти між собою щодо Чернігівської землі й Михайло Всеволодович з Олегом Ігоревичем у 1226 р. Якщо це було дійсно так, то слід визнати, що Олег, скоріш за все, помер до 1235 р., коли Михайло відступив Чернігів своєму двоюрідному брату, Мстиславу Глібовичу⁸¹ (хронологія правління цього князя – це вже тема окремої роботи). Перед смертю Олег Ігоревич постригся у ченці з тим самим ім'ям, яке отримав при хрещенні – Павла. У ВПП (та його протографі) вел. кн. Олег Чернігівський-чернець Павло був записаний після Михайла Всеволодовича та відразу після свого старшого брата, вел. кн. Володимира Ігоревича (Галицького), але до вел. кн. Федора-Мстислава Глібовича Чернігівського. Його нащадки володіли Курським князівством до останньої чверті XIII ст., але на Чернігів, здається, вже не претендували.

Що ж стосується кн. Олега Святославича, на дочці якого у 1228 р. одружився Всеволод Костянтинович, кн. Переяславський, то його ми вважаємо особою, окремою від Олега Курського. Напевне, він був сином Святослава-Бориса Ольговича, який народився у 1165/66 р., а востаннє згадується у 1185 р. як кн. Рильський (див. вище, № 9). Сином же Святослава Ігоревича (версія Р. В. Зотова) Олег Святославич, дочка якого вийшла заміж у 1228 р., не міг бути через свій вік. Це добре видно з наступного хронологічного розрахунку. Син дочки Олега та Всеволода Костянтиновича, кн. Василь Всеволодович Ярославський, помер у лютому 1250 р., залишивши малолітню дочку, пізніше видану за кн. Федора Ростиславича зі Смоленських⁸². Ця князівна могла народитися, щонайпізніше, в рік смерті свого батька – 1250-й. Приймаючи середнім віком репродукції потомства навіть таку низьку цифру, як 19 років, вираховуємо, що Василь Всеволодович міг народитися не пізніше 1231 р., дружина Всеволода Костянтиновича, дочка Олега – не пізніше 1212 р., сам Олег Святославич – не пізніше 1193 р., а його батько Святослав – не пізніше 1174 р. Але остання дата не узгоджується з відомим роком народження Святослава Ігоревича – 1176-м⁸³. На практиці ж середній вік репродукції потомства, протягом чотирьох поколінь підряд,

за даними X – XV ст. завжди перевищував 20 років. Отже, народження Олегового батька слід досить упевнено відносити до періоду перед 1170 р., а це цілком відповідає відомій даті народження Святослава Ольговича – 1165/66 р.

Після смерті свого батька (дата невідома) Олег Святославич, скоріш за все, також князував у Рильську. Його онуками, гадаємо, були князі Рильський і Липовицький, які згадуються наприкінці XIII ст. та носили характерні для цієї лінії імена – відповідно Олег і Святослав⁸⁴.

1. Див.: Келембет С. Пом'яники (синодики) князів Чернігівської землі як історичне джерело // Сіверянський літопис. – 2016. – № 6. – С. 19-37.

2. Поменник Введенської церкви в Ближніх печерах Києво-Печерської лаври // Лаврський альманах. – К., 2007. – Спецвипуск 7. – С. 17; Синодик Любецького Антонієвського монастиря. – Чернігов, 1902 (факсимільне видання). – Арк. 16зв.-17зв.

3. ПСРЛ. – М., 2001 [СПб., 1908]. – Т. II. – Стб. 613, 615; літочислення тут на одиницю нижче березневого, що видно з порівняння з Новгородським I літописом (Бережков Н. Г. Хронологія русского летописания. – М., 1963. – С. 200).

4. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 628; Бережков Н. Г. – Хронологія... – С. 201.

5. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 707; Бережков Н. Г. Хронологія... – С. 209. У Лаврентіївському літописі смерть Ярослава, явно помилково, записана під 6708 (1199) ультраберезневим роком (ПСРЛ. – М., 2001 [Л., 1926-1928]. – Т. I. – Стб. 415; Бережков Н. Г. Хронологія... – С. 86).

6. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 422.

7. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 707-708; Бережков Н. Г. Хронологія... – С. 209.

8. ПСРЛ. – Т. I. – Стб. 417; Бережков Н. Г. – Хронологія... – С. 86-87 (літочислення ультра-березневе).

9. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 105, 106, 108.

10. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 109. У Новгородському I літопису, хронологія якого для початку XIII ст. є недостовірною, похід Мономаховичів на Київ помилково записано під 6722 (1214) г. (Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. – М.:Л., 1950. – С. 53; Бережков Н. Г. Хронологія... – С. 257-258).

11. Помилкове читання ЛС – «Олго(вича)» замість «Олга» призвело Р. В. Зотова, а також і нас шість років тому до конструювання версії про «Рюрика-Костянтина Ольговича». Про відмову від цієї версії, після ознайомлення з текстом ВПП, ми вже мали нагоду повідомити раніше (Келембет С. Пом'яники (синодики) князів Чернігівської землі як історичне джерело // Сіверянський літопис. – 2016. – № 6. – 27, 36, прим. 62).

12. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 104.

13. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 668, 674, 691.

14. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 109.

15. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 110, 117-118.

16. Див. про це: Келембет С. Михайло Всеволодович, великий князь Чернігівський і Київський: деякі питання походження, біографії та складу родини // Сіверянський літопис. – 2017. – № 1-2. – С. 11-19.

17. ПСРЛ. – Т. I. – Стб. 416; М., 1995. – Т. XLI. – С. 123; Т. XVIII. – С. 38; Бережков Н. Г. Хронологія... – С. 86.

18. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 100 та деякі інші зведення. Ніякого брата Володимира у Святослава та Ярослава Всеволодовичів бути не могло, інакше він, напевне, згадувався б у численних «чернігівських» повідомленнях Київського літопису за 2-гу половину XII ст., а у 1198 р., після смерті Ярослава, саме він, а не Ігор Святославич, мав би успадкувати чернігівський стіл.

19. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 119, 121. Про дату битви див.: Бережков Н. Г. Хронологія... – С. 106-107, 317-318.

20. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 74; Т. II. – Стб. 526; Бережков Н. Г. Хронологія русского летописания. – С. 177. Спостереження Бережкова тут потребують деякого уточнення. Московське зведення кінця XV ст., а точніше, використаний ним Київський літопис

XII ст., протягом 6674 – 6678 рр. притримується строго ультра-березневого стилю. Тим часом у Київському літопису (за Іпатіївським та Хлебніковським списками) первісна стаття 6675 ультра-березневого року чомусь розбита на дві – під 6674 та 6675 рр., – а потім літочислення цього зведення починає на рік випереджати ультра-березневе (і аж на два роки – березневе); про це свідчать повні дати під 6678 р., а також порівняння з Новгородським I та Лаврентіївським літописами.

21. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 638, 644.
22. Новгородская первая летопись... – С. 43.
23. Новгородская первая летопись... – С. 53; Бережков Н. Г. Хронология... – С. 257-258.
24. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 562 (під 6681 р.). У хронології Київського літопису тут спостерігається сильна плутанина; насправді народження Володимира, як і попередні події, слід відносити ще до 6678 березневого року, як це впливає з порівняння з Новгородським I та Лаврентіївським літописами (Бережков Н. Г. Хронология... – С. 184, 187).
25. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов, 1874. – Кн. V. – С. 39-40, прим. 39.
26. Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти. – Біла церква, 2006. – С. 406-407.
27. Зотов Р. В. О Черниговских князьях по Любецкому синодику и о Черниговском княжестве в татарское время. – СПб., 1892. – С. 73-74.
28. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 659; літочислення тут на одиницю нижче за березневе (Бережков Н. Г. Хронология... – С. 203).
29. Ігор народився 3 квітня 1151 р. (ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 422; Бережков Н. Г. Хронология... – С. 152).
30. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 638.
31. ПСРЛ. – Т. I. – Стб. 427; М., 2004. – Т. XXV. – С. 105; Галицько-Волинський літопис. – К., 2002. – С. 77.
32. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 107; Галицько-Волинський літопис. – С. 78.
33. Галицько-Волинський літопис. – С. 79-80; ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 108.
34. Галицько-Волинський літопис. – С. 77.
35. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 568; літочислення тут аж на три одиниці випереджає березневе (Бережков Н. Г. Хронология... – С. 189).
36. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 100.
37. Шеков А. В. О ранней части помянника черниговских князей в составе синодик-ков типа Любецкого // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. – 2016. – № 4. – С. 29-30.
38. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов, 1874. – Кн. V. – С. 38, прим. 30.
39. Зотов Р. В. О Черниговских князьях по Любецкому синодику... – С. 41-42.
40. Шеков А. В. О ранней части помянника черниговских князей в составе синодик-ков типа Любецкого // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. – 2016. – № 4. – С. 31-32.
41. Галицько-Волинський літопис. – С. 87; ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 120.
42. ПСРЛ. – Т. I. – Стб. 448; Т. XXV. – С. 122, і т. д.
43. Див. про це напр.: Толочко А. «История российская» Василия Татищева: источники и известия. – М.;К., 2005. – С. 21-22, і далі.
44. Татищев В. Н. История российская с самых древнейших времен. – М., 1774., Кн. III. – С. 443-445.
45. Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. – М.;Л. 1950. – С. 64; Бережков Н. Г. Хронология... – С. 268-269.
46. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 600; повідомлення записане під 6683 ультра-березневим, тобто 1174/75 р. (Бережков Н. Г. Хронология... – С. 193). У Татищева ж – взагалі під 6684 (1176) р. (Татищев В. Н. История российская... – Кн. III. – С. 209).
47. Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. – С. 64.
48. Соловьев С. М. Сочинения. – М., 1988. – Кн. I. – С. 607, 711.
49. Погодин М. П. Древняя русская история до монгольского ига. – М., 1846. – Т. III. – Отд. 2. – С. 49-50.

50. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов, 1874. – Кн. V. – С. 42, прим. 55.
51. Квашнин-Самарин Н. По поводу Любецкого синодика // Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете. 1873. – М., 1874. – Кн. IV. – С. 220.
52. Голубовский П. История Северной земли до половины XIV столетия. – К., 1881. – С. 182.
53. Грушевський М. Історія України-Руси. – Львів, 1905 [К., 1992]. – Т. II. – С. 244, 326, прим. 2.
54. Мавродин В. В. Очерки истории Левобережной Украины (с древнейших времен до второй половины XIV века). – Л., 1940. – С. 286.
55. Зайцев А. К. Черниговское княжество X – XIII вв. – М., 2009. – С. 120. Дослідник писав: «Можна припускати, що суперечка йшла через чернігівський стіл і що Олег Курський займав або новгород-сіверський, або, скоріше всього, чернігівський стіл. У будь-якому випадку, з відомих у цей час Ольговичів він найбільш вірогідний претендент на стіл, що звільнився після загибелі чернігівського (1219(7) – 1223 рр.) Мстислава Святославича».
56. Галицько-Волинський літопис. – К., 2002. – С. 192.
57. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 122.
58. Раздорский А. И. Владельческая принадлежность Курского княжества в XI – XIII вв. // Очерки феодальной России. – М., 1998. – Вып. 2. – С. 17.
59. Багалеї Д. Історія Северської землі до половини XIV ст. – К., 1882. – С. 263. Дослідник припускає, що у 1224 р. Олег змусив Михайла Всеволодовича піти з Чернігова до Новгороду.
60. Зотов Р. В. О Черниговских князьях по Любецкому синодику.. – С. 100-101. Разом з тим, слідом за Філаретом, дослідник Зотов пише про короткочасне князювання Олега в Чернігові в 1226 р.
61. Ляскоронский В. История Переяславльской земли с древнейших времен до половины XIII столетия. – К., 1903. – С. 375. Дослідник також приймає повідомлення Татіщева про князювання Олега Святославича (а не Ігоревича) у Чернігові протягом 1224 – 1226 рр., а потім ще у 1227 р.!
62. Рапов О. М. Княжеские владения на Руси в X – первой половине XIII в. – М., 1977. – С. 125. Дослідник помилково пише про Олега, нібито «на курському княжінні він пробув до 1284 р., коли був вбитий підсланими до нього вбивцями». Тут Рапов плутає Олега Курського з Олегом, кн. Рильським і Воргольським – скоріш за все, онуком Олега Святославича 1228 р.
63. Павленко С. Князь Михайло Чернігівський та його виклик Орді. – Чернігів, 1996. – С. 14.
64. Чеканов И. Очерки церковно-политической истории Курского княжества // Курские епархиальные ведомости. – 1893. – Часть неофициальная. – № 7. – С. 151-155. Цю ж версію див. також: Просецкий В. Рильск. – Воронеж, 1977. – С. 11.
65. Донской Д. Справочник по генеалогии Рюриковичей. – Ренн, 1991. – Ч. 1: (Сер. IX – нач. XIV вв.). – С. 96, 132, 340.
66. Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти. – Біла церква, 2006. – С. 407, 411.
67. Раздорский А. И. Владельческая принадлежность Курского княжества в XI – XIII вв. – С. 17-18.
68. Галицько-Волинський літопис. – С. 87. Щоправда, у Софійському I літопису, а також деяких інших пізніх зведеннях, тут стоїть однака – «крѣпко бьющесея» (ПСРЛ. – М., 2000. – Т. V. – Вып. 1. – Стб. 281). Але «дослідники не один раз відзначали, що при укладенні спільного протографу літописів новгородсько-софійської групи регулярно запозичувались південно-руські повідомлення, що стосуються відносин з монголо-татарами, зокрема, був використаний текст про битву руських князів з татарами на річці Калці, запозичений з Галицько-Волинського літопису» (Майоров А. В. Повесть о нашествии Батые в Ипатьевской летописи. Ч. I // *Rossica antiqua*. – 2012 – № 1. – С. 36-37; тут же див. і літературу питання).

69. Зотов Р. В. О Черниговских князьях по Любецкому синодику... – С. 100-101.
70. Галицько-Волинський літопис. – С. 86.
71. ПСРЛ. – СПб., 1843. – Т. II. – С. 329.
72. Рапов О. М. Княжеские владения на Руси в X – первой половине XIII в. – М., 1977. – С. 120.
73. Войтович Л. Княжа доба: портрети еліти. – Біла церква, 2006. – С. 407 (з помилковим посиланням).
74. Раздорский А. И. Владельческая принадлежность Курского княжества в XI – XIII вв. – С. 16-17.
75. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 104, і т. д.
76. ПСРЛ. – М., 2007. – Т. XVIII. – С. 39.
77. Напр., у 1206 р. постриглася в черниці Марія, дружина вел. кн. Всеволода Юрієвича: «и нарекоша ей имя Мария, в то ж имя крещена бысть преже» (ПСРЛ. – Т. I. – Стб. 424).
78. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 600; (Бережков Н. Г. Хронология... – С. 193). Припущення про те, що Олег-чернець Павло, записаний відразу після Володимира Ігоровича, міг бути його братом Олегом-Павлом, запропонував А. В. Шеков, але у дуже обережній формі (Шеков А. В. О ранней части помянника черниговских князей в составе синодиков типа Любецкого // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. – 2016. – № 4. – С. 32).
79. Поменник Введенської церкви в Ближніх печерах Києво-Печерської лаври. – С. 18; Синодик Любецкого Антониевского монастыря. – Арк. 19.
80. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 624, 630, 636, 681.
81. Щоправда, папський посол Дж. Плано Карпіні, повертаючись з Орди у травні чи червні 1247 р., писав: «І при виїзді з Команії ми знайшли (...) і живого понині князя Алогу (Алоха) та його товаришів. З нами з Команії виїхав також посол князя Чернігівського і довго їхав з нами по Русії» (Плано-Карпіні Д. дель. История монголов. Рубрук Г. де. Путешествие в Восточные страны. – М., 1957. – С. 82). Як бачимо, згаданий тут Олег не був князем Чернігівським, наступником Михайла Всеволодовича. Це цілком міг бути вел. кн. Олег Інгварович Рязанський, який у 1242 р. поїхав до монгольського хана (ПСРЛ. – М., 2000. – Т. IV. – Ч. 1. – С. 228), а у 1252 р. був відпущений татарами до своєї землі (ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 142), а може, і якийсь інший князь.
82. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 141; Т. X. – С. 154.
83. ПСРЛ. – Т. II. – Стб. 604; Бережков Н. Г. Хронология русского летописания. – С. 194.
84. ПСРЛ. – Т. XXV. – С. 154-155, і т. д.

В статтє предпринята попытка идентификации великого князя Олега Черниговского, в монашестве Павла, который упоминается во Введенско-Печерском помяннике. Автор считает, что речь идёт о князе Олеге Курском, сопернике Михаила Всеволодовича, который в 1225 – 1226 гг. мог кратковременно занимать черниговский престол. Некоторые данные помянника свидетельствуют в пользу тождества этого князя с Олегом-Павлом Игоревичем, троюродным дядей Михаила из младшей линии Ольговичей.

Ключевые слова: Введенско-Печерский помянник (ВПП), Любецкий синодик (ЛС), Чернигов, династия Ольговичей, летописи, историография.

Stanislaw Kelembet. Oleg Paul Igorevich, Prince of Kursk and the Grand Prince of Chernigov.

The paper tries to identify the great Prince Oleg of Chernigov, named Paul as a monk, who is mentioned in Vvedensk-Pechersk pomnyannik. The author believes that we are talking about Oleg the Prince of Kursk, who was the opponent of Michael Vsevolodovich, who could briefly occupy the throne of Chernigov in 1225 – 1226. Some data of pomnyannik testify in favor of the identity of Prince Oleg-Pavel Igorevich, the second cousin of uncle Michael from the younger Olegovich's line.

Keywords: Pechersk-Vvedensky pomnyannik (PVP), Lyubetsky Synodicon (LS), Chernigov, Dynasty Olegoviches, chronicles, historiography.